

Erol İlhan - Enver Mert Alıcı, **Milli Kimliğin İnşasında Futbol Kulüplerinin Rolü: Tractor Tebriz Sazi Örneği ve İnternet Medyasında Tractor Tebriz Sazi Kulübü**

Araştırma Makalesi: Erol İlhan - Enver Mert Alıcı, **Milli Kimliğin İnşasında Futbol Kulüplerinin Rolü: Tractor Tebriz Sazi Örneği ve İnternet Medyasında Tractor Tebriz Sazi Kulübü**

Pamukkale Üniversitesi İletişim Bilimleri Dergisi, 2022 (1): sayfa, 47-63

Geliş Tarihi: 11 Nisan 2022 Kabul Tarihi: 15 Haziran 2022

MİLLİ KİMLİĞİN İNŞASINDA FUTBOL KULÜPLERİNİN ROLÜ: TRAXTOR TEBRİZ SAZİ ÖRNEĞİ ve İNTERNET MEDYASINDA TRAXTOR TEBRİZ SAZİ KULÜBÜ

Erol İlhan¹ Enver Mert Alıcı²

Özet

Futbol taraftarlığının geniş bir toplumsal ağı teşkil etmesi sebebiyle futbol, sadece bir spor dalı olarak değil; aynı zamanda toplumsal kültürel ve ekonomik bir olgu olarak da karşımıza çıkmaktadır. Futbolun toplumsal kimliklerin inşasında ve ideolojinin yeniden üretiminde yadsınamaz bir katkısının olduğu görülmektedir. Bu sayede toplumda azınlıkta kalan görüşler, ideolojiler, kültürel ve etnik kimlikler kendilerini futbol aracılığıyla ifade edebilmektedirler. Kimliğin inşa edilmesi sürecinde futbol ve futbol kulüpleri aracı konumuna dönüşmektedirler. Bu çalışmada kimliğin inşa edilmesi sürecinde futbolun nasıl bir işleve sahip olduğu İran'daki Azerbaycan Türklerinin takımı Tractor Tebriz Sazi futbol kulübü örneği üzerinden değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Türk medyasında Tractor Tebriz Sazi kulübünün nasıl temsil edildiği, TRT Spor, NTV Spor ve Kırım Haber Ajansı'nın internet haberleri üzerinden, Van Dijk'in "Eleştirel Söylem Analizi" yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Futbol, Kimlik, Tractor Tebriz, Kimlik İnşası, İnternet Medyası

THE ROLE OF FOOTBALL CLUBS IN THE CONSTRUCTION OF NATIONAL IDENTITY: THE EXAMPLE OF TRAXTOR TEBRİZ SAZİ AND THE TRAXTOR TEBRİZ SAZİ CLUB IN THE INTERNET MEDIA

Abstract

Football is not only a branch of sport, but football fans constitute a wide social network; It also emerges as a social, cultural and economic phenomenon. It is seen that football has an undeniable contribution in the construction of social identities and the reproduction of ideology. In this way, minority views, ideologies, cultural and ethnic identities can express themselves through football. In

¹Doç.Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, erolilhan06@gmail.com, ORCID 0000-0001-9428-4611.

²Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, enver_mert_06@hotmail.com, ORCID 0000-0002-8498-5673.

Erol İlhan - Enver Mert Alıcı, **Milli Kimliğin İnşasında Futbol Kulüplerinin Rolü: Traxtor Tebriz Sazi Örneği ve İnternet Medyasında Traxtor Tebriz Sazi Kulübü**

the process of constructing the identity, football and football clubs turn into a tool. In this study, the function of football in the process of identity construction will be analyzed through the example of Traxtor Tabriz Sazi football club, the team of Azerbaijani Turks in Iran. It will be tried to evaluate how Traxtor Tabriz Sazi club is represented in the Turkish press through the news of the relevant broadcasting organizations.

Keywords: Football, Identity, Traxtor Tabriz, Identity Construction, Internet Media

1.GİRİŞ

Dünya üzerinde uzun bir mazisi bulunan ve özellikle 19'uncu yüzyılda, Cambridge Kuralları ile çerçevesi ortaya konulmuş olan futbol, günümüzde milyonlarca insan tarafından amatör ve profesyonel bir biçimde oynanmaktadır. Teknik ekipmanlarının diğer spor dallarının ekipmanlarıyla kıyaslandığında daha ucuz ve kolay bulunabilir olması insanların bu spora daha fazla ilgi duymasını da tetiklemektedir. Bunun yanında profesyonel futbol kulüpleri de kendi taraftar kitlelerini yaratarak, faaliyetlerine devam etmektedirler. Futbol kulüpleri ve taraftarları sadece spor değil, diğer alanlarda da faaliyet gösterebilmektedirler.

Futbol taraftarlığının kişiye bir aidiyet duygusu vermesi ve bir kimlik sunması sebebiyle, futbol kulübü taraftar sayısının çok fazla olduğu görülmektedir. Futbol taraftarlığının, toplum nezdinde bir aidiyet duygusu yaratması, futbol kulüplerinin daha fazla taraftar kitlesine sahip olmasına yol açmaktadır. Bu durum, kimi zaman bir etnik veya dini aidiyetin, kimi zamansa bir millî kimliğin inşa edilmesinde futbol kulüplerini bir araç haline getirmektedir. Dünyanın birçok farklı ligindeki futbol kulüpleri, sadece bir kulüp olarak değil aynı zamanda toplumsal kimlikle özdeşleşen bir toplumsal olgu haline gelebilmektedir. Bazı futbol kulüpleri sadece sporla değil; farklı grupların, etnik kökenlerin, dinsel cemiyetlerin bir temsilcisi olarak anılmakta ve bu kimlikleriyle ön plana çıkmaktadırlar. Bu şekilde anılan futbol kulüplerinden biri de Traxtor Tebriz Sazi kulübüdür.

Günümüzde İran Pers Körfez Ligi'nde mücadele eden Traxtor Tebriz Sazi kulübü, sadece bir futbol kulübü değil, aynı zamanda İran coğrafyasında yaşayan Azerbaycan Türkleri ve bölgede yaşayan diğer Türk halklarının adeta sesi konumunda olup, faaliyetlerine devam etmektedir. Türk dünyası esas alındığı vakit, en çok taraftar kitlesine sahip Türk takımı olarak da kabul görmektedir.

Bu çalışma Simon Kuper'in, "futbol asla sadece futbol değildir" varsayımından hareketle, milli kimliğin inşasında ve farklı grupların özellikle toplumda azınlıkta kalan; kimliklerin, ideolojilerin, etnik ve dini grupların kendilerini ifade etmede futbol kulüplerinden nasıl faydalandıklarına ve futbolun ne şekilde siyasallaştırılabileceği konusuna, Traxtor Tebriz Sazi kulübü örneğinden hareketle cevap aramaktadır.

Çalışmanın amacı; Futbol üzerinden, toplumsal hayat içinde azınlıkta kalan görüşlerin veya kimliklerin inşasında, futbol kulüplerinin nasıl bir rol üstlenebileceğini açıklamaya çalışmaktır. Çalışmanın kapsamını; futbol ve ona eklenen milliyetçilik, Traxtor Tebriz Sazi kulübü ve Türk internet medyasında inşa edilen Traxtor Tebriz Sazi

Erol İlhan - Enver Mert Alıcı, **Milli Kimliğin İnşasında Futbol Kulüplerinin Rolü: Tractor Tebriz Sazi Örneği ve İnternet Medyasında Tractor Tebriz Sazi Kulübü**

imajı konuları oluşturmaktadır. Çalışma, Türk medyasında Mart-Ekim 2019 arasındaki Tractor Tebriz kulübü ile ilgili haberleri kapsarken, bu haberler Kırım Haber Ajansı, TRT Spor ve NTV Spor adlı haber siteleriyle sınırlandırılmıştır. Haber metinlerinin çözümlenmesinde ise Van Dijk'in "Eleştirel Söylem Analizi" yöntemi uygulanmıştır. Çalışmayla ilgili literatür taranarak konu derinlemesine incelenmeye çalışılmıştır.

2.LİTERATÜR

2.1. MİLLİ KİMLİK VE MİLLİYETÇİLİK

Kimlik, bireyin veya bir topluluğun tipik özelliklerini anlatan bir kavramdır. Birey ve toplumlar kendilerini sahip oldukları kimlikler üzerinden ifade etmektedir.

Milli kimlik kavramı kısaca: Bir milletin kendine has olan yaşayış biçimi, dili, töresi, gelenekleri, adetleri vb. etmenler ile kendine özgü yargularıyla oluşmuş olan hüviyetidir. Milli kimlik kavramında öne çıkan ana unsurlar; milliyet ve millet kavramlarıdır. TDK Sözlüğünde milliyet kavramı: "Millete özgü olma veya millî olma durumu" şeklinde açıklanmıştır. Yine TDK Sözlüğüne göre millet kavramı: "Çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu" şeklinde tanımlanmaktadır. Gökalp(2014)'e göre: "Milliyet hissi, bir kavimde uyandıktan sonra çevre kavimlere de sirayet eder. Çünkü milliyet duygusu uyanır uyanmaz sahiplerinde; yardımlaşma, fedakârlık, savaşıma hislerini arttırarak ahlâki, lisani, edebi, iktisadi ve siyasi yükselmelere sebep olur." Yine Gökalp(2004)'e göre millet: "Ne ırkî, ne kavmî, ne siyasi, ne de irâdi bir zümre değildir. Millet; dilce, dince, ahlâkça ve güzellik duygusu bakımından müşterek olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir topluluktur." Bir insan topluluğunun, milli bir kimliğe haiz olabilmesi için ilk başta bir hedefe yoğunlaşması gerekmektedir. Bu hedefler ise daha çok realite ile tahayyülün karışmasıyla birlikte milletlere haz veren istek ve arzulardır (Atsız, 2011, s.32). Atsız'a göre: "Her milletin, yaşamak için bir ülküye ihtiyacı vardır. Bu ülkü, milletlere göre ayrıntılarda değişse bile, ana çizgilerinde hemen hemen bir gibidir. Çünkü şu tarihi gerçeği kimse inkâr edemez ki, her tutsak milletin ilk ülküsü bağımsızlığını kazanmaktır" (Atsız, 2011, s.44).

Milli kimlik kavramının yanında öne çıkan diğer bir kavram ise milliyetçiliktir. Milliyetçilik, modern manada 1789 Fransız İhtilâli'nden sonra siyaset bilimi literatürüne girmiş olan bir kavramdır. Milliyetçilik konusunda üzerinde kesin ve net bir biçimde uzlaşılmış bir tanımlama yoktur. Fakat bazı siyaset bilimciler milliyetçilik kavramı konusunda "Mensup olunan ulusun, ulusal pazarını ve çıkarlarını korumaktır." şeklinde uzlaşılmış bir tanımlama yapmaktadırlar. Milliyetçilik kavramı ortaya çıktığı ilk günden beridir, günümüze kadar önemini korumuştur (Durur, 2011, s.36). Milliyetçilik, modernleşme kavramı ile birlikte dünya geneline nüfuz etmiştir. Neredeyse son iki yüzyıllık gelişmelere bakıldığında, modernleşme düşüncesinin aşamadığı engeller milliyetçilik üzerinden çözümlenmeye çalışılmıştır. Kimi sosyal bilimciler, modernleşme olmadan milliyetçiliğin olamayacağını belirtmişlerdir(Kerestecioğlu,2011, s.199). Milliyetçilik kavramı vatanseverlik, vatandaşlık ve millî bilinç gibi kavramlar zinciri etrafında kendisine yer bulmaktadır (Durur ve Bakar, 2016, s.783). Milliyetçilik, liberalizm, faşizm ve komünizm gibi fikirler üzerinden değil; din, hısnılık ve yardımlaşma gibi

Erol İlhan - Enver Mert Alıcı, **Milli Kimliğin İnşasında Futbol Kulüplerinin Rolü: Tractor Tebriz Sazi Örneği ve İnternet Medyasında Tractor Tebriz Sazi Kulübü**

kavramlar etrafında düşünüldüğü vakit, daha kolay anlaşılabilir (Durur ve Bakar, 2016, s.784). Milliyetçilik fikriyatının var olmasında kültürel pratiklerin oynadığı rol önemlidir. Kültürel pratikler, hegemonyanın oluşmasında ve yerleşmesinde önemli bir katkı sunarlar (Gökalp, 2007, s.10). Milliyetçilik fikriyatı, modernleşmenin bir ürünü olarak kabul görmüştür (Durur, 2011, s.36). Milliyetçilik düşüncesi özellikle 20'inci yüzyılın başlarında büyük önem kazanmıştır. Bu açıdan bakıldığında I. Dünya Savaşı'nda mağlup olmuş olan ülkelerde, milliyetçilik fikrinin ivme kazandığı söylenebilir (Cin, 2018, s.388).

Milliyetçilik, değişken ve eklemlenebilir yapısı sebebiyle birbirine karşıt olan düşüncelerle tanımlanabilmektedir. Kimilerine göre milliyetçilik fikri, açık ve şeffaf bir toplumun inşa edilmesini önlemektedir. Buna karşın bazılarına göre ise milliyetçilik; politik ve toplumsal gelişmeye katkıda bulunan ve millet bünyesine ulaşmayı sağlayan bir düşüncedir (Şahin vd., 2010, s.1246). Toplum nezdinde özellikle köhneleşmiş yapılar, ekonomik ve siyasi belirsizlikler yeniden millî kimliğin yapılandırılmasında ve oluşturulmasında önemli etkenler olarak karşımıza çıkabilmektedirler. Bu gibi bir sıkışmışlık karşısında milliyetçilik fikri, önemli bir rol oynayarak toplum içindeki diğer tüm kimlikleri ve fikirleri bastırabilen bir düşünce olarak karşımıza çıkabilir (Ulus, 2014, s.213). Milliyetçilik, 18'inci asırdan beridir; siyasal rejimlere, ekonomik ve toplumsal yapılaraya göre farklılaşan bir uyarılama süreci de yaşamıştır. Milliyetçilik bu açıdan bakıldığı vakit, sadece politik değil; kültürel ve bireysel bir kimlik meselesi olarak da kabul edilmektedir (Durur, 2011, s.36).

Milliyetçi oluşumlar, milliyetçilik kavramı üzerinde kuramsal olarak kesin ve uzlaşmış bir tanımın olmaması sebebiyle, kimi ülkelerde ayrılıkçı bir hareket; kimi ülkeler de ise bütünleştirici, birleştirici ve devletin bölünmezliğini savunan hareketler şeklinde karşımıza çıkabilmektedirler (Durur, 2011, s.38). Durur (2011, s.40)'a göre: "Belli bir bilinç oluşumuna paralel bir seyir izleyen bu süreçte milli kimlikler kurulur ve yeniden üretilir. Milliyetçi reflekslerin görünür olduğu milli kriz ya da milli başarı dönemlerine ideolojik temel oluşturan 'gündelik deneyimler' ise, milli kimliği kuran milli bilinci desteklemektedir. Dolayısıyla, toplumsal alanda bir gerçeklik olarak inşa edilen milliyetçilik söylemi bu gündelik deneyimler içerisinde sürekli olarak yeniden üretilmektedir." İdeolojik olarak sınıf temelli bir yaklaşımla olayları ve olguları yorumlayan Karl Marx ve Marksistler ise, milliyetçiliği ve milli inançları yanlış bir bilinçlilik olarak görürler (Benner, 2014, s.168).

2.2. FUTBOLA EKLEMLENEN MİLLİYETÇİLİK

Futbol günümüzde diğer spor branşları üzerinde hegemonyasını kurmuş, tüm ülkelerde oynanan, en fazla takip edilen, medya aracılığıyla kapitalist sistemi ve siyaseti besleyen, ekonomik, sosyolojik ve kültürel bir olgu olarak çok yönlü bir spor dalıdır. Futbol, diğer spor dallarıyla karşılaştırıldığında da dünyada en fazla seyirci kitlesine sahip olan bir spor dalıdır. Futbol bu sebeple spora duyulan ilginin merkezi konumundadır (Zelyurt, 2019b, s.87). Dünyadaki ilk futbol kulübü olan ve kuruluşu 1857 yılına dayanan Sheffield United'in ortaya çıkmasını izleyen yıllarda, çok sayıda futbol kulübü kurulmuş ve bu kulüpler arkalarında da büyük bir taraftar kitlesini toplayabilmişlerdir. Kulüpler aracılığıyla futbol, dev bir endüstriyel sektör olma hüviyetini kazanmıştır (Demir, 2020, s.358).

Erol İlhan - Enver Mert Alıcı, **Milli Kimliğin İnşasında Futbol Kulüplerinin Rolü: Tractor Tebriz Sazi Örneği ve İnternet Medyasında Tractor Tebriz Sazi Kulübü**

Spor kişilerin ruhsal ve sosyal olarak gelişmesine katkıda bulunur. Kişilerin ruhsal ve sosyal olarak gelişmesi, toplumun da gelişmesine katkı sağlar. Bunun sonucunda birbirleriyle bağı olmayan insanlar bir araya gelerek, sosyal yaşam içinde birlikte olabilme duygusuna haiz olurlar (Çelik ve Akçi, 2016, s.950). Spor dalları içindeki ağırlığı, diğer branşlardan daha fazla olan futbol, kurumsal olarak yapılandığı günden itibaren, gündelik hayatın önemli bir aktörü haline gelmiş (Öntürk vd. 2019, s.2) ve amiyane tabirle “halka mâl olmuştur” (Zelyurt, 2019, s.88). Futbol, bu sayede kitleler için kimlik inşasında bir aracı konumuna da dönüşmüştür.

Nasıl ki politik bir ideoloji olarak karşımıza çıkan milliyetçilik, kitleleri peşinden sürükleyebiliyorsa futbol da aynı şekilde kitleleri peşinden sürükleyebilmektedir. Bu nedenle milliyetçilik ve futbol: Aynı kitlelere, eşzamanlı bir şekilde hitap edebilme yetkinliğine sahiptir (Parlak, 2013, s.4). Bu yüzden futbol, aynı zamanda kitlelerin kendilerini oyunun aktörleri ile özdeşleştirdikleri bir alan olarak da karşımıza çıkmaktadır (Zelyurt, 2019, s.89). Futbolun 1990’lardan itibaren iktisadi olarak gelişmesi, onun belli konularda söz sahibi olmasını sağlamıştır. Bu sebepten siyasal iktidarlar, futbolun geliştirilmesi yönündeki çalışmalara imza atmışlardır (Parlak, 2013: 5). Futbol, kitleleri milliyetçilik ideolojisine teşvik eden bir araç konumuna erişmiştir. Kitleler alınan başarılar sonucu evrensel spor terimlerini, millî spor terimleri ile tanımlamaya başlamışlardır (Şahin vd., 2010, s.1247). Bu sayede evrensel bir hüviyete sahip olan spor terimleri, millîleştirilerek yeniden üretilmiştir.

Futbolun bu denli popüler olup, milliyetçilik ile bir ilişki kurabilmesinin nedenlerinden biri de taraftar olmanın fertlere bir kimlik kazandırmasıdır. Bu durum bireye bir aidiyet duygusu da verir. Bu aidiyet duygusu; sınıfsal veya etnik bir kimlik olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu duruma: İngiltere’den Manchester United takımının dokuma işçilerinin, İskoçya ekiplerinden Celtic’in Katoliklerin; Glasgow Rangers’in Protestanların, İspanya’da ise Barcelona’nın Katalanların takımı olması örnek verilebilir (Gökulu, 2008, s.153). Bunun yanında futbol ve milliyetçilik arasındaki ilinti, devlet ve birey arasındaki ilişkilerin bir sonucu şeklinde değerlendirilebilir. Bu ilişki ise kimi yerlerde milli kimliğin kabul görmesi, kimi yerler de ise taraftarlar tarafından bir direniş biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Gökulu, 2008, s.155).

Dünya üzerinde futbol ile milliyetçi düşünce arasındaki ilk ilişkiler, 1904 yılında FIFA’nın kurulmasıyla başlamıştır. Bu büyük organizasyonun kurulmasının sonucunda ülkelerin milli takımları, yeşil sahalarda karşı karşıya gelmişlerdir (Saygın, 2012, s.20) (Durur ve Bakar, 2016, s.789). Bu durum o dönem futbol karşılaşmalarında, yükselen bir milliyetçiliğe sahne olmuştur. Bu süreç sonucunda dünyanın muhtelif yerlerindeki milliyetçi hareketler ve kimlikler, kendilerini futbol ve futbol kulüpleri aracılığıyla inşa edebilmişlerdir. Kimlik inşası biz ve onlar ayrımını yaparak, kendini masum gösterme çabası şeklinde tezahür etmiştir. Futbol karşılaşmaları aracılığıyla milliyetçi düşünce dışa vurulmaya çalışılmıştır. Özellikle iki dünya savaşı arasındaki dönemde, futbolun geniş kitlelere ulaşmasıyla birlikte, milliyetçi düşünce yeşil sahalarda kendisine daha fazla yer bulmuştur. Konuyla ilgili prototipler, dönemin siyasal konjonktürü çerçevesinde incelendiğinde ilk olarak Almanya ve İtalya’da ortaya çıkmıştır (Durur ve Bakar, 2016, s.788-789). 1930’lu yıllarda futbol, ideolojik bir aygıt konumuna gelmiştir. O dönemlerde

Erol İlhan - Enver Mert Alıcı, **Milli Kimliğin İnşasında Futbol Kulüplerinin Rolü: Tractor Tebriz Sazi Örneği ve İnternet Medyasında Tractor Tebriz Sazi Kulübü**

Nazi Almanya'sının lideri Hitler ve Faşist İtalya'nın lideri Mussolini, futbolu kendi rejimlerini tanıtmak amacıyla bir araç olarak kullanmışlardır(Saygın, 2012, s.23). 1934 Dünya Kupası'na Faşist İtalya, 1936 Berlin Olimpiyatları'na Nazi Almanya'sı ev sahipliği yapmışlardır. Futbol ve ırkçı bir hüviyet sahip milliyetçilik ilişkisi ekseninde bir değerlendirme yapıldığında, en trajik olaylardan biri İkinci Dünya Savaşı sırasında, 1942 yılında Nazi Almanya'sı işgali altındaki Ukrayna'da yaşanmıştır. Tarihte "Ölüm Maçı" olarak da ifade edilen karşılaşmada; Ukrayna'nın Dinamo Kiev ve Lokomotif Kiev adlı futbol kulüplerinin futbolcularından teşekkül eden bir futbol takımının, Nazi askerlerinden oluşan futbol takımını yenmesi sonucunda kulübün oyuncuları kurşuna dizildikleri rivayet edilir. (Saygın, 2012, s.24). Bu konuyla alâkalı şöyle bir şerh de koymak lâzım: Her ne kadar bazı kaynaklar, bu maçın akabinde böyle bir olayın olduğunu deklare etseler de bu olayla ilgili bir kesinlik yoktur.

Futbol sayesinde iktidarların; kitlelerin bilincini yönlendirdiği, toplumun asıl meselelerinden başka alanlara çektiği ve egemen ideolojinin kitleler nezdinde yaygınlaştırdığı iddiası, günümüzde tartışılmaktadır(Ulus, 2014, s.217). Bu konuyla ilgili olarak İspanya'da Franco, Portekiz'de ise Salazar dönemlerinde "uyku tulumu" olarak görülen, futbol stadyumların inşa edilmesi örnek verilebilir(Saygın, 2012, s.26). Futbol ve milliyetçilik arasındaki ilişkiye dair, Bourdieu şöyle demektedir:

"Anlam, kod, değer ve mitlerin iletildiği, yeniden üretildiği, tecrübe edildiği, bulunduğu anlamlandırma sisteminin bir parçası olarak spor (özellikle de futbol) toplumsal sınıfların yapılışında, milli kimliklerin kuruluşunda, etkin, saldırgan, güçlü, erkeklik mitinin cisimleşmesinde, çilecilik ve hazcılık gibi bedene ilişkin ahlâki kategorilerin vücut bulmasında ihmal edilemez bir katkıya sahiptir." (aktaran Ulus, 2014: s.218)

Futbol genel bir çerçeve ile incelendiğinde "biz ve onlar" sporu şeklinde tanımlanabilir(Ulus, 2014, s.218-220; Durur ve Bakar, 2016, s.788). Futbol, milli kimliklerin inşa edilmesine ve yeniden üretilmesine muhtelif şekillerde katkıda bulunur. Popüler bir bilinçle toplumsal alanın bünyesinde var ettiği "biz ve onlar", futbol kulüplerinin "bizim takımımız" ve "bizim çocuklar" gibi bir kutup oluşturmaya vesile olur(Ulus, 2014, s.218-220). Futbol, özellikle 1980'lerden sonra neo-liberal politikaların dünya genelinde uygulamaya konulmasıyla birlikte, 1990'larda büyük bir güce ulaşmıştır. Futbol ve futbol kulüpleri, bu dönemle birlikte taraftarların aracılığıyla "sivil toplum örgütü" konumuna erişmiştir. Bu sebeple milliyetçilik ve futbol arasındaki ilişki, bir hâkimiyet kurma mücadelesi formuna dönüşmüştür(Parlak, 2013, s.5-6). Bu mücadele, muhtelif yerlerde gerilime de sebebiyet vermiştir. Bu konuyla alâkalı en trajik örneklerden biri 1990 yılında Yugoslavya'da yaşanmıştır. 13 Mayıs 1990 günü, Sırp orjinli Kızılyıldız ve Hırvat orjinli Dinamo Zagreb takımları arasındaki futbol karşılaşmasının ardından yaşananlar, uzun bir dönemden bu yana iç çekişmelerle kaynayan Yugoslavya'da iç çatışmaların başlamasına ve akabinde bölünmesine sebep olmuştur(Zelyurt, 2013, s.194).

Şahin vd.(2010, s.1250)'ye göre: "Spor ulusal kimlik ve ulusal rekabetin inşasında ikili bir görev ifa etmiştir. Ulus inşası sosyal hareketlilikle yakından ilintilidir. Sosyal hareketlilik doğal olarak toplumun merkezinden kaynaklanır ve çevreye doğru genişler. Uluslararası alanda spordan elde edilen başarıları özellikle ulusların bağımsızlıkları veya

Erol İlhan - Enver Mert Alıcı, Milli Kimliğin İnşasında Futbol Kulüplerinin Rolü: Traxtor Tebriz Sazi Örneği ve İnternet Medyasında Traxtor Tebriz Sazi Kulübü

onun takviyesinde önemlidir. Sembollerin kullanımı yeni ulusların temsilcileri için önemlidir. Örneğin Güney Kore’de uluslararası sporlar, ulusun gelişimi ve milliyetçiliğin ileri gitmesinde kullanılmıştır.” Spor(bilhassa futbol) ve milliyetçilik aracılığıyla bir millete veya bir taraftar kitlesine kazanılan başarılar sayesinde gurur yaşatılarak, dünya üzerindeki saygınlığı arttırılabilir. Futbol ve milliyetçilik arasında bir eklemlenmenin olduğu görülmektedir. Futbol, dünyada milli kimliklerin inşa edilmesinde ve kitlelerin bir arada tutulması konusunda önemli bir işlev üstlenir. Özellikle futbol takımlarının marşları ve pankartları milliyetçiliği simgeleştirmektedir. Futbolda alınan başarılar, tıpkı siyasi bir başarıymış gibi telakki edilmektedir(Gökalp, 2007, s.12-13). Futbola eklemlenen milliyetçilik sebebiyle, bu çapta yapılanan bir spor medyası da doğmakta ve iktidar ilişkileri çerçevesinde milliyetçi söylem yeniden üretilmektedir.

2.3. FUTBOL VE MİLLİ KİMLİK: FUTBOLUN SİYASALLAŞMASI VE TRAXTOR TEBRİZ SAZİ ÖRNEĞİ

Antropoloji ve spor, bilhassa futbol üzerine yazdığı eserlerle tanınan Simon Kuper, futbol asla sadece futbol değildir düşüncesiyle, futbolun sadece bir oyun değil; farklı mecalarda da etkinlik gösteren bir olgu olduğunu belirtmiştir. Futbolun bir oyun olmaktan çıkıp, çok farklı alanlarda etkinlik göstermesinin nedenlerinden biri futbol taraftarlarıdır. Taraftarlar, sadece tuttuğu takımı desteklemekle kalmayıp, aynı zamanda futbol kulüpleri üzerinden çeşitli faaliyetler gösterebilmektedir.

Futbol, herhangi bir kültürel veya ulusal kimliğin kurucu unsurlarını inşa etmede önemli bir rol üstlenebilmektedir. Bir futbol kulübünün başarıları ve ezeli rakip olarak gördüğü takımlara karşı alacağı galibiyetler vb. kriterler, gerek kulüp camiasında gerekse kulübün taraftarlarında “biz” olma hissiyatını diri tutar(Zelyurt, 2019b, s.90-91). Böylece futbol kulübüne karşı aidiyet duygusu daha da artar. Spor ve özellikle futbol ile kimlik arasındaki ilişkiye baktığımızda, sporun bilhassa futbolun millî kimliklerin ifade edilmesinde bir işleve sahip olduğu göze çarpar. Futbolun, kimliğin inşası için uygun bir ortamı da yarattığı söylenebilir(Zelyurt, 2013, s.185). Bu durum futbolun siyasallaşmasını da beraberinde getirmektedir. Futbol, ötekilik formlarının yeniden üretilmesi konusunda bir işlev üstlenerek; milli, etnik, dinsel ve kültürel kimlikleri bünyesine katarak, futbolun sadece futbol olamayacağını açık bir şekilde gösterebilmektedir. Futbol, millî kimliklerin inşasına yadsınamaz bir katkı sunmaktadır(Durur ve Bakar, 2016, s.790). Sporun ve özellikle futbolun simgesel yanı; milli kimliğin ve hissiyatın inşa edilmesine teşvik etmesidir. Futbol ve millî kimlik arasındaki etkileşimin zirveye çıktığı vakitlerde, bir savaş bile tetiklenebilir. Bu konuyla alâkalı en bariz örnek: 1969 yılında Honduras ve El Salvador arasında yaşanan ve yüz saat süren ‘Futbol Savaşı’ olayıdır. Bu olayın neticesinde 4,000 kişi ölmüş ve 12,000’den fazla insan da yaralanmıştır(Zelyurt, 2013, s.186-187).

Futbol, etnik farklılaşmanın olduğu ve bünyesinde anlaşmaya varılmayacak zıtlıkların iç içe girdiği bir toplum yapısında, millî kimliğin inşa edilmesinde önemli bir ölçüde etkinlik gösterir. Futbol, böyle bir toplum yapısında millî kimliğin inşa edilmesinde araçsal bir işlev üstlenir. Futbol, ‘ötekiler’ ile keskin bir ayırım çizerek, millî aidiyetin oluşmasını sağlar. Bu durum ise millî bilincin yükselmesine vesile olur(Gökalp, 2007, s.11-12).

Erol İlhan - Enver Mert Alıcı, **Millî Kimliğin İnşasında Futbol Kulüplerinin Rolü: Traxtor Tebriz Sazi Örneği ve İnternet Medyasında Traxtor Tebriz Sazi Kulübü**

Çalışma kapsamında incelediğimiz Traxtor Tebriz Sazi kulübüne geçmeden önce, İran Türklüğü ve İran'da faaliyetlerde bulunmuş ve halen faal olan Türk millî hareketlerinden de kısaca bahsetmekte fayda görülmektedir. İran, 1040 Dandanakan Muharebesi'nden sonra, neredeyse 1925 yılına kadar büyük ölçüde Türkler tarafından yönetilmiş bir ülkedir. Türkler, İran'ı Abbasiler devrinden itibaren: Selçuklular, Harezmsahlar, Akkoyunlular, Safeviler, Afşar ve Kaçar Hanedanlıkları vasıtasıyla 1925 yılına kadar, neredeyse 1000 yıla yakın yönetmiş(Ramazani, 2013, s.54) ve 1925 yılında İran yönetimini, İngilizlerin desteğiyle iktidara gelmiş olan Fars kökenli Pehlevi Hanedanlığı'na bırakmışlardır(Abbas, 2019, s.9). İran'da yaşayan Azerbaycan Türkleri, 1906 yılında Meşrutiyetin ilânında da büyük bir rol oynayan başlıca gruplar arasında yer almışlardır(Zürcher, 2017, s.40). Abbas(2019)'a göre, İran'da yaşayan Azerbaycan Türkleri: Güney Azerbaycan Hareketi, Müselman Halk Hareketi, Babek Kalesi Hareketi gibi İran'da Türk kimliğini korumayı hedefleyen yapıları kurmuşlardır. İran, 1813 Gülistan ve 1828 Türkmençay Anlaşmaları neticesinde; Araz Nehri kuzeyindeki topraklarını Rusya'ya bırakmıştır(Ramazani, 2013, s.55). Bu sebepten Azerbaycan toprakları; kuzey ve güney olarak iki kısma ayrılmıştır. İran'da yaşayan Türkleri, İran İslam Cumhuriyeti'ne göre; eski Oğuzca'yı konuşan Farslar olarak telakki edilmektedir. İran devleti, Azerbaycan Türkleri ile Farsların aynı kökten geldikleri ve ari ırkı oluşturduklarını düşünmektedir(Ramazani, 2013, s.55). İran İslam Cumhuriyeti, İran'da yaşayan Türklere yönelik asimilasyon politikaları uygulamaktadır.

İran'da futbol, Azerbaycan Türkleri için kendi millî kimliklerini inşa etmede ve seslerini dünyaya duyurmada bir araç olarak görülmektedir. Futbol, burada yaşayan Türkler için bir arada bulunma ve kimliklerini koruma açısından büyük önem arz etmektedir. İran'da yaşayan Azerbaycan Türkleri ve diğer Türk halkları tarafından desteklenen bir kulüp olma özelliğini kendinde saklı tutan, Traxtor Tebriz Sazi kulübüdür. Traxtor Tebriz Sazi kulübü, 1970 yılında Tebriz'deki traktör fabrikası işçileri tarafından kurulmuş bir futbol kulübüdür. Bu kulüp, günümüzde ise 'Güney Azerbaycan Millî Hareketi'nin uzantılarından biri haline gelmiştir. Kulüp, 2009-2010 sezonunda İran Birinci Futbol Ligi'ne yükselmiş ve 2009-2010 sezonunda kulübün maçlarını izlemeye toplamda 482 bin kişi gelmiştir. Traxtor Tebriz Sazi aracılığıyla İran'da yaşayan Türkler, rejimden hak ve hürriyetlerini talep etmektedirler. Kulübün taraftarlarının maçlarda en çok attıkları sloganlar ise şu şekildedir:

"Yaşasın Azerbaycan!",

"Azerbaycan bir olsun, istemeyen kör olsun.",

"Bakü, Tebriz, Ankara; biz hara, Farslar hara."(Abbas, 2019, s.34)

Taraftarlar, maçlarda 'Bozkurt' işareti yapmakta ve kendi takımlarına da "Kızıl Kurtlar" demektedirler. Traxtor Tebriz taraftarları, kulübün 2013 yılında Aljazire ile BAE'de oynadıkları Asya Şampiyonlar Ligi maçında "South Azerbaijan is not Iran" şeklinde dev bir pankart açmışlardır(Abbas, 2019, s.35).

Traxtor Tebriz Sazi taraftarları, kulübün oynadığı maçlarda Fars asimilasyonuna karşı da tepki gösterip, sloganlar atmaktadırlar. Bu sloganlardan en ünlüsü ise, *"Türk dilinde medrese, olmalıdı herkese."* şeklindedir. Traxtor Tebriz Sazi kulübü, maçlarını

Erol İlhan - Enver Mert Alici, **Milli Kimliğin İnşasında Futbol Kulüplerinin Rolü: Tractor Tebriz Sazi Örneği ve İnternet Medyasında Tractor Tebriz Sazi Kulübü**

Tebriz'de bulunan "*Sehend Stadi*"nda oynamaktadır. Kulübün taraftarları, bu stada "*Kurtlar Deresi*" demektedirler(Abbas, 2019, s.34-35). Tractor Tebriz Sazi taraftarları, 2016 yılında Azerbaycan ve Ermenistan arasında Dağlık Karabağ bölgesinde yaşanan çatışmalarda, Azerbaycan'a destek olmak maksadıyla "*Sen çağırırsan gelerem men*" isimli bir marşta bestelemiş ve tribünlerde seslendirmişlerdir (Abbas, 2019, s.36).

3.YÖNTEM

Araştırmanın evrenini Türk medyası, örneklemini ise; yalnızca spor üzerine yayın yapan TRT Spor, NTV Spor ve bu bölgeyi de kapsamına alan Kırım Haber Ajansı'nın İnternet sayfalarında Mart-Ekim 2019 tarihleri arasında Tractor Tebriz Sazi kulübü ile ilgili haberler oluşturmaktadır. Çalışmada amaçsal örneklem seçim tekniği kullanılmıştır. Söz konusu haberler, Van Dijk'in "*Eleştirel Söylem Analizi*" metodu ile analiz edilmiştir.

Van Dijk, söylem analizinde sosyo-bilişsel yaklaşımın kurucusu olarak göze çarpmaktadır. Van Dijk bu yaklaşımında; biliş, söylem ve toplum arasında ilişki kurmaktadır. Bu yaklaşımda etnik olguyla ve egemen gruplara direnme konusyla ilgilenmektedir. Van Dijk haberi şekillendiren bağlamsal unsurları baz almaktadır(Yardım ve Doğruel, 2019, s.141). Van Dijk dilsel çözümlemeyi ise "*sentaktik*" ve "*semantik*" şeklinde iki türde ele almaktadır. Sentaktik çözümleme, haber metninde kullanılan dilin gramer yapısına odaklanırken, semantik çözümleme ise cümlelerin anlamı üzerinde durmaktadır(Doruk, 2013, s.115). Van Dijk'in söylem analizi, makro ve mikro olmak üzere iki ana başlıktan oluşmaktadır. Makro yapı çözümlemesinde; başlıklar, haber girişleri, ana olay, haber kaynakları, bağlam bilgisi, ardalın bilgisi ve fotoğraflar yer almaktadır. Mikro yapı çözümlemesinde ise: Sentaktik(sözdizimsel) çözümleme ve semantik(anlambilimsel) çözümleme yapılmaktadır(Yardım ve Doğruel, 2019, s.141).

4.ANALİZ VE BULGULAR

Türk medyası bünyesinde faaliyet yürüten internet sitelerinde Tractor Tebriz Sazi kulübü genel bir çerçeve ile incelendiğinde, kulübün çok fazla yer bulamadığı görülmektedir. Bunun kuşkusuz en büyük sebeplerinden biri; İran futbolunun ve liginin, dünya çapında popülerliğinin olmamasıdır. Kulüp ile ilgili haberlerin Türk medyasında yer almasında Tractor Tebriz Sazi kulübünün Türk menşeli ve en fazla Türk taraftara sahip olmasının yanı sıra Mustafa Denizli'nin araştırma yapılan dönemde kulübü çalıştırmasının da etkili olduğu söylenebilir. Kulüp ile ilgili verilen haberlerde ise Türk takımı olduğu vurgusu sıklıkla yapılmaktadır.

4.1. MAKRO YAPI: TEMATİK VE ŞEMATİK ÇÖZÜMLEME

Haber yazılırken, bazı makro kurallar uygulanmaktadır. Başlıklar, spotlar, ana olay, haber kaynakları, ardalın bilgisi ve bağlam bilgisi, olayın yorumlanması, fotoğraflar ve diğer bazı unsurlar makro yapı içinde değerlendirilmektedirler. (Doruk, 2013, s.116)

4.1.1. Tematik Yapı

Erol İlhan - Enver Mert Alıcı, **Milli Kimliğin İnşasında Futbol Kulüplerinin Rolü: Traxtor Tebriz Sazi Örneği ve İnternet Medyasında Traxtor Tebriz Sazi Kulübü**

Bir haber, ana fikri vermesi için enformasyon eksiltimi, kurgulama ve genelleştirme şeklinde üç aşamalı bir sürecin akabinde yazılır. Böylece olay özetlenerek, haber haline getirilir(Doruk, 2013, s.116). Tematik yapı içinde; başlıklar, haber girişleri, fotoğraflar vb. kategoriler yer almaktadır.

4.1.1.1. Başlıklar

İncelenen haber başlıklarında; yer, zaman, dönem gibi enformasyonlara yer verilmediği saptanmıştır. Ayrıca bazı başlıklarda kullanılan deyimler aracılığıyla kurgulama yapılarak, haber okuyucunun ilgisini çekecek bir formda sunulmuştur. Bazı başlıklardan, özellikle 2 numaralı başlıkta çoğul zamir kullanılarak bir birliktelikten söz edilmiştir. TRT Spor, NTV Spor ve Kırım Haber Ajansı'nda Mart-Ekim 2019 aralığında, Traxtor Tebriz kulübü ile ilgili haberlerde yer alan başlıklar şu şekildedir:

- 1) *"35 Milyon Türk'ün Takımı: Traktör Sazi"* (TRT Spor, 08.07.2019)
- 2) *"Tebriz-Bakü-Ankara, biz hara, Farslar hara"* (NTV Spor, 14.06.2019)
- 3) *"Traxtor Tebriz'den sel felaketi yaşayan Türkmensahra'ya yardım eli"* (Kırım Haber Ajansı, 26.03.2019)
- 4) *"Traxtor Tebriz, Gol Gohar'ı 1-0 yendi"* (Kırım Haber Ajansı, 21.09.2019)
- 5) *"Traxtor Tebriz, Saipa'yı eli boş gönderdi"* (Kırım Haber Ajansı, 25.09.2019)
- 6) *"Traxtor Tebriz, Hazfi Kupası'nda PAS'ı sahadan sildi"* (Kırım Haber Ajansı, 01.10.2019)
- 7) *"Traxtor Tebriz ligde fırtına gibi esiyor!"* (Kırım Haber Ajansı, 04.10.2019)
- 8) *"Harekâta destek veren Traktör Tebriz futbolcusuna İran'dan ceza!"* (Kırım Haber Ajansı, 16.10.2019)

Haber başlıklarına incelendiğinde Traxtor Tebriz'in Türk takımı olduğu vurgusu dikkat çekmektedir. Başlıklara bakıldığında; 2 ve 3 numaralı başlıklar dışında yer belirtilmeyerek enformasyon eksiltimine gidilmiştir. İki numaralı başlıkta, Traxtor Tebriz taraftarlarının stadyumlarda attığı slogan başlık haline getirilerek; İran, Azerbaycan ve Türkiye Türkleri arasındaki birlik ve kardeşlik bağlarına atıfta bulunulmuştur. Bu başlıkta kullanılan slogan ile bir kurgulama yapılmış ve Bakü-Tebriz-Ankara hattındaki bir birlikteliğin altı çizilmeye çalışılmıştır. 5, 6 ve 7 numaralı başlıklarda kullanılan; "eli boş gönderdi", "sahadan sildi" ve "fırtına gibi esiyor" deyimleri sayesinde anlam güçlendirilerek, yorumda bulunulmuştur. Bir numaralı başlıkta, Traxtor Tebriz kulübünün taraftar sayısına dair bilgi verilirken, İran'da yaşayan toplam Türk nüfusunun gayri-resmi sayıları aktarılmış ve İran'da yaşayan bütün Türklerin takımı olduğu vurgusu yapılmıştır. Bu başlık aracılığıyla Türk milliyetçiliği ideolojisine bir gönderme de yapılmıştır.

4.1.1.2. Haber Girişleri

Haber girişleri, başlıktan sonra gelen haber metnini özetleyerek ana olayı açıklayan bölümdür. İncelenen haber girişlerinde özet biçiminde olayla ilgili bilgiler verilmektedir. Haber girişleri şu şekildedir:

Erol İlhan - Enver Mert Alıcı, **Milli Kimliğin İnşasında Futbol Kulüplerinin Rolü: Tractor Tebriz Sazi Örneği ve İnternet Medyasında Tractor Tebriz Sazi Kulübü**

Giriş 1: “Kırmızı beyaz renkleri, kendilerini Kızıl Kurtlar olarak adlandıran taraftarları, dünyanın en fazla Türk taraftarına sahip İran’daki Türklerin simgesi haline gelmiş bir kulüp, Tractor Sazi yeni adıyla Tractor Futbol Kulübü.” (TRT Spor, 08.07.2019)

Giriş 2: “Deneyimli teknik direktör Mustafa Denizli’nin yeni adresi belli oldu. Mustafa Denizli, 5 yıllığına İran ekibi Tractor Sazi ile anlaştı. Mustafa Denizli’nin çalıştıracağı takımı yakından tanıyalım.” (NTV Spor, 14.06.2019)

Giriş 3: “İran’ın Türkmensahra ve bölgesinde yaşanan büyük çaplı sel felaketine Tractor Tebriz (Tractor Tebriz, Tractor Tabriz) takımı sessiz kalmadı. Tractor takımının Twitter hesabından konuyla ilgili bir açıklama yapılarak, Tebriz’de bulunan Jahad meydanında bir stant ve yardım toplama merkezi açıldığı duyuruldu.” (Kırım Haber Ajansı, 26.03.2019)

Giriş 4: “İran Ligi’nde mücadeleyi başarıyla sürdüren Güney Azerbaycan Türklerinin temsilcisi Tractor Tebriz (Tractor Tebriz FK), 20 Eylül 2019’da karşı karşıya geldiği Gol Gohar’ı mağlup etti.” (Kırım Haber Ajansı, 21.09.2019)

Giriş 5: “İran Liginde mücadeleyi başarıyla sürdüren Güney Azerbaycan Türklerinin temsilcisi Tractor Tebriz (Tractor Tebriz FK) ligde yenilmezliğini sürdürüyor. Deplasman Saipa ile karşılaşan Tractor Tebriz, 3 puanı bir golle almayı başardı. Tractor Tebriz’e 3 puanı getiren golü 10. dakikada Kevin Fortune kaydetti. Mustafa Denizli’nin yönetimindeki Tractor Tebriz, ligdeki 5. Maçından da zafere çıkarak yenilmezlik serisini 5’te 5 yaptı.” (Kırım Haber Ajansı, 25.09.2019)

Giriş 6: “İran Liginde mücadeleyi başarıyla sürdüren Güney Azerbaycan Türklerinin temsilcisi Tractor Tebriz (Tractor Tebriz FK) ligde fırtına gibi eserken Hazfi kupasında da bileği bükülüyor. Hafta sonu deplasmanda PAS Hamedan’a konuk olan Tractor Tebriz PAS’ı 1-2 mağlup ederek son 32 takım arasına adını yazdırmayı başardı.” (Kırım Haber Ajansı, 01.10.2019)

Giriş 7: “İran Liginde mücadeleyi başarıyla sürdüren Güney Azerbaycan Türklerinin temsilcisi Tractor Tebriz (Tractor Tebriz FK) kendi sahasında konuk ettiği Pars Cenubi Cem’i 1-0 mağlup etmeyi başardı.” (Kırım Haber Ajansı, 04.10.2019)

Giriş 8: “Türk Silahlı Kuvvetlerinin Fırat’ın doğusunda yürüttüğü Barış Pınarı Harekâtına destek veren Güney Azerbaycan Türklerinin ünlü futbol takımı Tractor Tebriz futbolcusu Mehdi Babri’ye men cezası verildi. Türk teknik adam Mustafa Denizli’nin çalıştırdığı takımda forma giyen Mehdi Babri, sosyal medya hesabından Türk bayrağı ve Türk askerinin fotoğrafını paylaştığı için İran Futbol Federasyonu tarafından ceza verildi.” (Kırım Haber Ajansı, 16.10.2019)

Haber girişlerinde 5N 1K sorularının cevaplarının olup-olmadığı incelenmiş (ne, ne zaman, nerede, nasıl, neden, kim) ve haber başlıklarında tutarlı bir biçimde bu soruların çoğuna cevap verildiği saptanmıştır. Haber başlıklarına bakıldığı vakit, çoğu başlıkta Tractor Tebriz için Türk takımı vurgusu yapılmıştır. Bilhassa Kırım Haber Ajansı’nın haber girişlerine bakıldığı vakit, Tractor Tebriz kulübü için “Güney Azerbaycan Türklerinin takımı” ifadesi kullanılmıştır. Bilindiği üzere İran yönetimi, Güney Azerbaycan terimini bölücülük olarak kabul edip, ülke içinde kullanılmasına izin vermemektedir. Güney Azerbaycan terimini gerek İran’da gerekse diğer Türk devletlerinde yaşayan Türk milliyetçileri kullanmaktadırlar. Bu vurgu ile Tractor Tebriz’in İran değil Azerbaycan Türk’ü bir takım olduğu belirtilmektedir.

Erol İlhan - Enver Mert Alıcı, **Milli Kimliğin İnşasında Futbol Kulüplerinin Rolü: Traxtor Tebriz Sazi Örneği ve İnternet Medyasında Traxtor Tebriz Sazi Kulübü**

Bir numaralı haber girişinde Traxtor Tebriz'in "Kızıl Kurtlar" olarak adlandırılan unvanından bahsederek, siyasi bir çıkarımda bulunulmuştur. Böylece Traxtor Tebriz kulübünün yalnızca bir takım değil; aynı zamanda İran Türklerinin temsilcisi olduğu öne sürülerek, bir genelleme yapılmıştır. Üç numaralı haber girişinde ise takımın sadece futbol değil; başka alanlarda da faaliyetler yürüttüğünü, İran'daki sel baskınında mağdur olan insanlar için yapmış olduğu yardım kampanyası ile anlatılmıştır. Sekiz numaralı haber girişinde, TSK'nın Suriye'de terör örgütü PYD'ye yönelik yaptığı 'Barış Pınarı Harekâtı'na Traxtor Tebrizli bir oyuncunun verdiği destekten ötürü, İran Futbol Federasyonu tarafından ceza verilmesi eleştirilmiştir. Başlıkta üstüne basılarak vurgulanan "Türk" kavramı ile İran'ın Türk düşmanı bir ülke olduğu izlenimi verilmek istenmiştir.

4.1.1.3. Fotoğraflar

TRT Spor'un haberinde kullanılan fotoğrafta, Traxtor Tebriz'in taraftarları ile kurt mitinin yer aldığı bir resim bulunmaktadır. Böylece takım taraftarlarının kendi deyişleriyle "Kızıl Kurtlar" unvanına atıfta bulunulmakta ve Türk mitolojisinde önemli bir yeri olan kurt üzerinden Türk milliyetçiliği düşüncesine göndermede bulunmaktadır.

Resim 1: 35 milyon Türk'ün takımı: Traktör Sazi-Kaynak: www.trtspor.com.tr

Diğer haberlerde kullanılan fotoğraflar ise daha çok, karşılaşmayla ilgili takımın saha içinde çekilmiş fotoğraflarından oluşmaktadır.

4.1.2. Şematik Yapı

Şematik yapı, durum ve yorum şeklinde iki bölümde incelenerek, analiz edilmektedir. Durum bölümünde daha çok; ana olayın sunumu, sonuçlar, ardalın bilgisi ve bağlam bilgisi, haber kaynakları çerçevesinde bir çözümleme yapılmaktadır. Ana olay, genellikle haberin girişinde verilmektedir (Doruk, 2013, s.120).

4.1.2.1. Ana Olayın Sunumu ve Sonuçlar

Haberlerin başlıklarına ve girişlerine bakıldığı vakit, ana olay Traxtor Tebriz'in İran'da yaşayan Türklerin tuttuğu bir futbol takımı olarak görülmesidir. İncelenen haberlerde takımın Türk kimliğine vurgu yapılmış ve İran'da yaşayan Türklerin temsilcisi olarak görülmüştür. Bazı haberlerde kulübün maçlarında aldığı başarılı sonuçlara ve futbol dışındaki faaliyetlerine de değinilmiştir. Kırım Haber Ajansı'nın haberlerinde kulübün

Erol İlhan - Enver Mert Alıcı, **Milli Kimliğin İnşasında Futbol Kulüplerinin Rolü: Traxtor Tebriz Sazi Örneği ve İnternet Medyasında Traxtor Tebriz Sazi Kulübü**

Güney Azerbaycan Türklerinin temsilcisi olduğu tasvir edilmiş ve kulüple ilgili olarak 8'inci haber girişinde de belirtildiği gibi İran yönetimi tarafından baskı altında tutulduğu okuyuculara aktarılmıştır. Takımın bir Türk takımı olduğu, incelenen haberlerde sık sık vurgulanmıştır.

4.1.2.2. Ardalan ve Bağlam Bilgisi

Ardalan bilgisi, olayların politik, sosyal ve tarihsel yönlerini ortaya koymak için önemlidir. Olayın tarihsel, politik ve sosyal yönlerini bilmek, olayın anlaşılır olması için önemlidir. Ardalan bilgisi sayesinde haberdeki ideolojik düşünce ortaya çıkarılır(Doruk, 2013, s.121; Yardım ve Doğruel, 2019, s.144)

Haberlerin bazılarında ardalan bilgisi mevcuttur. Özellikle Kırım Haber Ajansı'nın haberlerinde Traxtor Tebriz'in İran yönetimi tarafından baskı altına alındığı ve sırf Türk kimliğine sahip olduğu gerekçesiyle tahakküm altında tutulduğu ifade edilmiştir. Özellikle 8'inci haberin girişinde kulübün bir futbolcusunun, Türkiye'ye destek olmak maksadıyla yaptığı paylaşım sebebiyle ceza aldığı belirtilmiştir. Aynı haberde yer alan, "*İran, Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyindeki terör koridorunu temizlemek ve Suriye'nin toprak bütünlüğünü korumak amacıyla başlattığı harekâta kesin bir dille karşı çıkmıştı. Geçen hafta, basına yansıyan haberlerde, Türkiye'nin Osmanlı rüyası gördüğü ve Moğolvari bir şekilde bölgesini işgal ettiği gibi asılsız ve mesnetsiz suçlamalar yöneltmişti.*" metniyle İran'ın Türk ve Türkiye karşıtı olduğu fikri işlenmiştir. Yine aynı ajansın 26.03.2019 tarihli haberin metninde, "*Türkmenlere ciddi bir yardımın ulaştırılmadığı biliniyor.*" denilerek, İran yönetimi hedef alınmış ve İran'ın bölgede yaşayan Türklere ve Türk halklarına karşı garaz beslediği düşüncesi ima edilmeye çalışılmıştır. Haberlerde Traxtor Tebriz için Türk takımı denilerek, her ne kadar İran Ligi'nde mücadele etse de Türk orjinli bir kulüp olduğu vurgulanmıştır.

4.1.2.3. Haber Kaynakları

İncelenen haberler, ilgili kuruluşların internet adreslerinden alınmıştır. Haberler editoryal bir süreçten geçirilerek haber ajanslarının vermiş olduğu bilgilerle yazılmıştır. Kırım Haber Ajansı, haberlerini yazarken Traxtor Tebriz kulübünün sosyal medya hesapları ve resmi sitesinden yararlanmıştır.

4.2. MİKRO YAPI

Haber metninin mikro yapısının çözümlenmesinde; sentaktik çözümlenme, kelime seçimleri ve retorik çözümlenme yapılır. Sentaktik çözümlenmede cümlelerin; uzun-kısa, basit-karmaşık, aktif-pasif yapıda olup, olmadığı incelenir. Haberlerdeki kelime seçimleri, ideolojik düşüncenin anlaşılabilmesi için önemlidir ve bu yüzden kelime seçimi analizi yapılır. Haberin retorik ise haberin nasıl sunulduğunu ve tarzını anlamamızı sağlar. Haberlerdeki işlenen ideoloji sayesinde anlam güçlendirilir ve haberin tarzı ile desteklenir(Doruk, 2013, s.123).

4.2.1. Sentaktik Çözümleme

İncelenen haberlere bakıldığında, cümlelerin aktif bir yapıda olduğu görülmektedir. Haberlerde kullanılan cümlelerde, özne doğrudan Traxtor Tebriz Sazi kulübüdür.

Erol İlhan - Enver Mert Alıcı, **Milli Kimliğin İnşasında Futbol Kulüplerinin Rolü: Tractor Tebriz Sazi Örneği ve İnternet Medyasında Tractor Tebriz Sazi Kulübü**

İncelenen haberlerdeki cümleler, basit yapıdadır. Haberlerde kullanılan cümleler genel itibarıyla uzundur. Haberlerde kullanılan cümleler genelde etkin bir konumdadır.

4.2.2. Kelime Seçimleri

Haberlerde yer alan kelimeler, ideolojik düşüncüyü aktarır. Bu kelimeler, yayıncı kuruluşun, muhabirin veya editörün dünya görüşünü yansıtır. Sözcük seçimleri, haberin mikro yapısıyla doğrudan ilişkilidir. İncelenen haberlerde sıklıkla rastlanan kelime 'Türk'tür. Bu kelime aracılığıyla, kulübün İran'da mücadele etmesine rağmen Fars olmadığı vurgulanmaktadır. Diğer yandan "Güney Azerbaycan" vurgusu ile İran tarafından yasaklanan bir kelime kullanılarak, Tractor'un Azerbaycan Türk'ü yapısına atıfta bulunulmuştur. Aynı zamanda haber metinlerinde kullanılan deyimler aracılığıyla kulübün elde etmiş olduğu başarılı sonuçlar, anlam itibarıyla güçlendirilmiştir. İncelenen haber metinlerinde, Kırım Haber Ajansı tarafından 'İran' kelimesine olumsuz bir anlamın yüklendiği de görülmektedir.

4.2.3. Haberlerin Retoriği

Haberlerde kullanılan fotoğraflar, veriler ve alıntılar gibi ögeler, haberin inandırıcılığını artıran faktörlerdir. Haber retoriği, haberin nasıl sunulduğu konusyla ilgilidir. İncelenen haberlerde, Tractor Tebriz Sazi kulübünün İran'da mücadele eden bir Türk takımı olduğu fikrine inandırmak amacıyla kulübün taraftarlarının yer aldığı fotoğraflardan ve kurt temalı resimlerden faydalanılmıştır. Bilhassa Kırım Haber Ajansı'nın haberlerinde saha içinden ve dışından çekilen ve kullanılan fotoğraflarda Türklük ve dayanışma duygularının işlendiği görülmektedir. TRT Spor'un haberinde ise kurt temalı bir resim aracılığıyla haberin servis edildiği görülmektedir. Kurt resmi ile Türk mitolojisinde merkezi bir ağırlığı bulunan ve Türk milliyetçisi hareketler tarafından benimsenen bir obje kullanılarak, Tractor Tebriz'in bir Türk takımı olduğu gerçeği okuyuculara aktarılmıştır. Bu sayede ikna edicilik artmıştır.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Günümüzde dünya üzerinde diğer spor dallarıyla karşılaştırıldığında en çok taraftar kitlesine sahip olan spor dalı futboldur. Futbol, bu sebeple spor dünyası içinde merkezi bir ağırlığa sahiptir. Bu ağırlığı sebebiyle de futbol, spor dalları içinde en çok gelir elde eden spor dalı olarak da göze çarpmaktadır. Futbol sadece bir spor dalı değil, kimi zamanlar farklı mecralarda, farklı amaçlarla kullanılabilen bir araç olarak da belirmektedir. Özellikle kendini azınlık gibi gören veya toplum içinde azınlıkta kalan kimlikler spor aracılığıyla biz ve öteki algısını inşa ederek, kendi kitlelerini bir arada tutmaya çalışmaktadırlar. Bu sayede hedef kitle dinamik bir şekilde varlığını sürdürebilmektedir. Kimlik inşasında ise futbol, hedefe giden yolda bir araç olarak görülmekte ve bu şekilde konumlandırılmaktadır. Futbol taraftarları, kendi kimliklerini tuttukları ve mensubu oldukları futbol takımları aracılığıyla dünyaya tanıtırken, aynı zamanda; armalar, formalar, sloganlar ve marşlar vasıtasıyla birbirlerini tanımayan insan topluluklarını bir araya getirerek 'biz' duygusunu inşa etmektedirler. Bu sayede belli taraftar grupları, futbol kulüpleri üzerinden Benedict Anderson'un da formüle ettiği şekliyle bir "hayali cemaatler" oluşturabilmektedirler.

Erol İlhan - Enver Mert Alıcı, **Millî Kimliğin İnşasında Futbol Kulüplerinin Rolü: Traxtor Tebriz Sazi Örneği ve İnternet Medyasında Traxtor Tebriz Sazi Kulübü**

Futbol taraftarları kulüpler aracılığıyla oluşturdukları hayali cemaatler ile birbirlerini tanımayan kitleleri bir hedef doğrultusunda kenetleyebilmektedirler.

Bu çalışmada ilk olarak millî kimlik ve milliyetçilik kavramlarından bahsedilmiş olup, millî kimliğin inşa edilmesinde milliyetçilik fikrinin ne gibi katkılarının olduğu anlatılmıştır. Millî kimliğin inşa edilmesi sürecinde bir toplumun; kültürünün, geleneklerinin, göreneklerinin ve diğer kültürel formların milliyetçilik düşüncesi sayesinde millî kimliğin inşa edilmesi sürecinde nasıl katkı sunduğu aktarılmıştır. Bunun akabinde futbolun milliyetçilik aracılığıyla nasıl sportif bir etkinlikten, ideolojik bir forma dönüştüğü de irdelenmiştir. Günümüz dünyasında bazı ülkelerdeki insan toplulukları veya kitleler, futbol kulüpleri üzerinden kimliklerini inşa ederek, seslerini duyurmaya çalışmaktadırlar. Bu vesileyle azınlıkta kalan veya tanınmayan topluluklar, futbol vasıtasıyla kimliklerini inşa ederken aynı zamanda sahip oldukları kimliğe millî bir hüviyette yüklemiş olurlar. Bu inşa sürecinde futbol kulüpleri de önemli bir rol üstlenmektedirler. Nasıl ki İspanya’da Barcelona Katalanların, İskoçya’da Celtic Katolik ve Glasgow Rangers Protestan Hristiyanların tuttuğu bir futbol takımı olarak göze çarpıyorsa; İran’da ise Traxtor Tebriz Sazi kulübü, İran Türklerinin tutmuş olduğu bir futbol kulübü olarak göze çarpmaktadır. Traxtor Tebriz Sazi Kulübü, İran’da yaşayan Azerbaycan Türklerinin kendi millî kimliklerini inşa etmesinde araçsal bir işlev üstlenmiş durumdadır. Her ne kadar, İran İslam Cumhuriyeti’nin baskılarına maruz kalsa da kulüp taraftarları, kendi seslerini dünyaya duyurmakta ve İran rejiminden temel hak ve hürriyetlerini talep etmektedirler. Traxtor Tebriz Sazi kulübünün, İran’daki Türk millî kimliğinin inşasında üstlenmiş olduğu rol ve Türk basını içinde faaliyet yürüten internet haber sitelerinin, bu futbol kulübüne yönelik yaklaşımı ve ele alış biçimleri bu çalışmanın ana çerçevesini oluşturmuştur.

Çağımızda internet ağının dünya geneline yayılması sebebiyle, insanların önemli bir kısmı ülke ve dünya gündemini yeni medya mecralarından ve haber sitelerinden takip etmektedirler. Bilhassa ülkemizde yazılı basına olan rağbetin azalıp, yeni medya mecralarına ve haber sitelerine yönelik artan rağbet sebebiyle bu çalışmada TRT Spor, NTV Spor ve Kırım Haber Ajansı’nın internet sitelerindeki Traxtor Tebriz Sazi futbol kulübü ile ilgili haberler baz alınmıştır. Kulüple ilgili, bahsi geçen haber sitelerinin Mart-Ekim 2019 arasındaki yayımlanmış olduğu haberler, Van Dijk’in “Eleştirel Söylem Analizi” metodu ile irdelenmiştir. Bu metot sayesinde Türk haber sitelerinde Traxtor Tebriz kulübünün nasıl ele aldığı anlatılmaya çalışılmıştır. Traxtor Tebriz Sazi futbol kulübü, Türk haber sitelerinde yoğun bir biçimde olmasa da yer bulabilmektedir. Kulüple ilgili haberlere yer veren siteler, kulübün genellikle Türk kimliğine vurgu yapmaktadırlar. Bu haberlerde Traxtor’dan bahsederken İran menşeli olmasından az bahsedilmekte olup, Türk takımı olduğu olgusu okuyuculara aktarılmaktadır. Kulüp, Türk haber sitelerinde adeta İran’ın Barcelona’sı gibi görülmektedirler. Örneklem olarak seçilen haberlere bakıldığında ise, kulübün taraftar sayısı resmi veriler baz alınarak değil; daha çok İran’da yaşayan ve 35 milyon kadar olduğu düşünülen Türk nüfusu üzerinden verilmektedir. Haberlere bakıldığı vakit, özellikle Kırım Haber Ajansı’nın internet sitesindeki kulüple ilgili haberlerinde sıklıkla “Güney Azerbaycan Türklerinin temsilcisi” vurgusu yapılmıştır. Bu ifade ile bahsi geçen haber sitesinin, Traxtor Tebriz kulübü ile ilgili haberlerinde milliyetçi bir tutum takınıp, haberlerini milliyetçi bir söylem çerçevesinde inşa ettiği görülmektedir. Site aynı zamanda bazı haberlerinde İran rejimini sert bir dille de tenkit etmiş ve bölgede yaşayan

Erol İlhan - Enver Mert Alıcı, **Milli Kimliğin İnşasında Futbol Kulüplerinin Rolü: Tractor Tebriz Sazi Örneği ve İnternet Medyasında Tractor Tebriz Sazi Kulübü**

Türklere de baskı uygulandığını belirtmiştir. Çalışmada da görüldüğü üzere Tractor Tebriz kulübüyle alakalı haberler, milliyetçi bir görüş etrafında şekillenmiş olup, haber dili de buna göre şekillenmiştir.

Sonuç itibarıyla futbol, millî kimliklerin inşasında önemli bir vazife üstlenmekte ve millî kimliğin etrafında kitleleri bir arada tutabilmektedir. Futbol vasıtasıyla kimliğin inşa edilmesi sürecinde de basın, kitlelerin sesini duyurarak kimlik oluşum sürecine etkin bir şekilde katkı sunabilmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı:

Makale yazarları herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyan Özeti:

Yazarlar makaleye %50 ve %50 oranda katkı sağlamış olduklarını beyan eder.

KAYNAKÇA

- Abbas, K. (2019). Güney Azerbaycan'da basın faaliyetleri: Muhammed Hatemi'nin cumhurbaşkanlığı dönemi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Atsız, H. N. (2011). Türk ülküsü, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Benner, E. (2014). Marx ve Engels'te milliyetçilik ve millî kimlik: Bir yeniden değerlendirme. (Ufuk Alkan çev.), Mülkiye Dergisi, 38(1), 167-193.
- Çelik, M. ve Akçi, Y. (2016). Futbol taraftarlığı ve kurumsal aidiyet ilişkisi incelemesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 15(58), 948-959.
- Cin, H. (2018). "Hüseyin Nihal Atsız'ın çıkardığı Orkun Dergisi'nde (6 Ekim 1950-18 Ocak 1952) dil, kültür ve milliyetçilik". Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi, 4(8), 385-397.
- Demir, M. (2020). Endüstriyel futbol ve futbolda teknoloji kullanımı. TRT Akademi, 5(9), 356-375.
- Doruk, Ö. (2013). Disiplin toplumu ve haber söylemi: Gökkuşluğu Derneği'nce yapılması planlanan yürüyüşün engellenmesine ilişkin haberlerin çözümlenmesi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 2(1), 106-132.
- Durur, E. K. (2011). Milliyetçilik söylemi ve medya. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(2), 35-50.
- Durur, E. ve Bakar, H. (2016). Futbolda milliyetçilik: 2008 Avrupa Futbol Şampiyonası haberlerine yönelik söylem analizi. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 4(2), 781-805.

Erol İlhan - Enver Mert Alıcı, **Milli Kimliğin İnşasında Futbol Kulüplerinin Rolü: Traxtor Tebriz Sazi Örneği ve İnternet Medyasında Traxtor Tebriz Sazi Kulübü**

- Gökalp, E. (2007). Türk milliyetçiliği söylem(ler)inin spor basınında yeniden inşası (1990-2002). *Kültür ve İletişim Dergisi*, 10(2), 9-62.
- Gökalp, Z. (2004). *Türkçülüğün esasları*. M.E.B Yayınları, İstanbul.
- Gökalp, Z. (2014). *Türkleşmek, islâmlaşmak, muasırlaşmak*. Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Gökulu, G. (2008). Futbol haberlerinin sunumunda şiddet, fanatizm ve milliyetçilik. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2(3), 147-164.
- Kerestecioğlu, İ. (2011). Milliyetçilik ve Modernleşme İlişkisi Üzerine. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (23-24), 195-200.
- Öntürk, Y., Karacabey, K. & Özbar, N. (2019). Günümüzde spor denilince ilk akla neden futbol gelir? Sorusu üzerine bir araştırma. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(2), 1-12.
- Parlak, E. (2013). *Politika ve Futbol: Modern Tarihte Etkileşim Süreci*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ramazani, E. (2013). İran'daki Türklere spor ve toplumsal hareket ilişkisi: Traxtor futbol takımı örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Saygın, A. U. (2012). *Futbol ve milliyetçilik: Türk Milli Takımı'nın katıldığı dünya kupalarının Hürriyet gazetesi üzerinden çözümlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, M. Y., Yenel, F. & Çolakoğlu, T. (2010). Spor ve milliyetçilik etkileşimi: Ulusal kimlik oluşturmada sporun yeri ve önemi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1244-1263.
- Ulus, S. (2007). Sporda/Futbolda şiddet ve kışkırtılan milliyetçilik. *Marmara İletişim Dergisi*, 12(12), 213-229.
- Yardım, G. ve Doğruel, H. (2019). Eleştirel Söylem Çözümlemesi Bağlamında Haber Metinlerinin İncelenmesi: Pippa Bacca Cinayeti Örneği. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1), 137-148.
- Zelyurt, M. K. (2013). Dünyanın çeşitli ülkelerinde etnik gerilimler bağlamında futbol. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 179-214.
- Zelyurt, M. K. (2019b). Futbol taraftarlığı, özdeşleşme ve kimlik: Taraftarlıktan fanatizme. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt.6, Sayı.1, 85-105.
- Zürcher, E. J. (2017). *Türkiye'de etnik çatışma* (8. Basım). İletişim Yayınları, İstanbul.